

Asien – ett nytt maktcentrum

Anförande vid Rikskonferensen 2018

Jerker Hellström

Den säkerhetspolitiska debatten om Asien har varit ovanligt enkelspårig under året. En fråga har helt dominerat: nämligen Nordkoreas utveckling av kärnvapen och ballistiska robotar, och USA:s försök att stoppa Nordkoreas planer.

Jag tittade på svenska mediers rapportering under 2017 och där nämndes Kim Jong-un dubbelt så ofta som Xi Jinping, och tio gånger oftare än Narendra Modi. De stora spelarna i Asien – Kina, Indien och i viss mån Japan – har det alltså varit relativt tyst om.

Nordkorea kommer fortsätta att vara ett klickbete även i år. Men när vi talar om Asien som ett nytt maktcentrum handlar det såklart först och främst om en annan aktör: Kinas kommunistparti. Det här är en aktör som i allt högre grad påverkar den regionala och globala säkerhetspolitiska utvecklingen och därför en aktör som vi behöver förstå oss på.

Hur sann är bilden av Kina som en ansvarstagande stormakt?

En vecka efter Rikskonferensen förra året höll generalsekreteraren för Kinas kommunistparti, Xi Jinping, ett tal vid World Economic Forum i Davos. Han framställde Kina som en garant för frihandel och fortsatt globalisering, och en nyckelspelare i kampen mot klimatförändringar.

Hans tal fick ett enormt internationellt genomslag. Och för två veckor sedan, när Xi höll sitt nyårstal till det kinesiska folket, nämnde han just sitt framträdande i Davos som en av partiets framgångar under 2017. Partiet ser att bilden av Kina som en alltmer ansvarstagande stormakt håller på att få fotfäste. Men hur väl stämmer den bilden egentligen överens med verkligheten?

När det gäller klimatarbetet är det sant att Kina satsar mer än någon annan stat på utveckling av förnybar energi. Men samtidigt släpper Kina fortfarande ut dubbelt så mycket växthusgaser som

USA. Och Kina bygger fortfarande betydligt fler kolkraftverk än de man stänger ned.

Och det stämmer att Kina länge har uttryckt sitt missnöje med alla former av protektionism. Men sanningen är att Kinas ekonomiska framgångar har skett under decennier av protektionistisk handelspolitik, som dessutom verkar fortsätta.

Och medan Xi Jinping betonar hur viktigt det är att stater följer internationella överenskommelser och normer, är det lätt att få intrycket att det bara gäller Kina när det är i Kinas intresse. När internationella skiljedomstolen i Haag 2016 kom med ett utslag som var till nackdel för Kinas anspråk i Sydkinesiska havet valde Peking att ignorera det. Den kinesiska militariseringen av konstgjorda öar har därefter kunnat fortsätta relativt ostört.

Kina får draghjälp av USA

Men att det har blivit ett sådant genomslag för den positiva bilden av Kina måste även förvåna Xi Jinping. För ingen hade väl väntat sig att partiets retorik skulle få en sådan enorm draghjälp av Kinas främsta rival, USA. Det började bara några dagar efter forumet i Davos, när Donald Trump fattade ett av sina första beslut som president: och det var att USA skulle lämna handelsavtalet Trans-Pacific Partnership, TPP.

Det är inte det enda multilaterala handelsavtal i regionen som USA inte ingår i. Samtidigt som USA har lämnat TPP åt sitt öde håller Kina som bäst på att förhandla frihandelsavtalet RCEP med femton länder i sitt närområde. Indien, Japan, Australien och hela ASEAN ingår. Men inte USA. Och ingen har missat Xi Jinpings Belt & Road-initiativ, som potentiellt täcker in hela världen. Men där ingår inte heller USA.

Bilden som framtonar är att Kina flyttar fram sina positioner i världen, medan USA drar sig undan och isolerar sig. Alltså att en auktoritär partistat håller på att ersätta ett demokratiskt system i världspolitik.

Narrativet om ”väst på tillbakagång” ger Kina möjligheter att exportera sin modell

I takt med att Kina tar allt större plats, regionalt och globalt, har det också blivit allt viktigare att förstå hur kommunistpartiet ser på sin omvärld. Och en förhärskande uppfattning bland bedömare i Kina är att västvärlden är på tillbakagång. De hävdar att liberala demokratiska system har spelat ut sin roll.

Och en sak har de i alla fall en poäng med: att den kinesiska modellen blir allt mer attraktiv i omvärlden.

Det är såklart lätt att imponeras av Kinas rekordhöga ekonomiska tillväxt. Men nu har Kommunistpartiet även fått medvind för att exportera sin syn på statlig övervakning och behovet av ett reglerat internet. Och idag är det inte längre bara Kinas ledare som ifrågasätter fria västerländska medier.

Kinas oro för västvärldens ”konspiration”

Men kinesiska militära bedömare ser också en risk med Kinas nya stormaktsstatus. De menar att den leder till att USA missuppfattar Kina som ett strategiskt hot mot USA:s roll i världen. I Kina ses det amerikanska säkerhetspolitiska agerandet just genom ett sådant raster.

Slutsatsen man kommer fram till är att USA och andra västmakter försöker att begränsa Kinas framväxt som regional stormakt. Och enligt kinesiska bedömare försöker väst därför försvaga Kina genom att lägga sig i inrikespolitiken och försöka skapa en grogrund för demokratiörelser.

Här finns det tydliga paralleller mellan den kinesiska och den ryska hotbilden. Och när partiet ökar sin kontroll över det kinesiska civilsamhället och medierna gör man det delvis också i reaktion på en nästintill konspiratorisk oro för infiltration och påverkansoperationer.

Vi behöver förstå partiets motiv bakom investeringar

Partiets strategiska tänkande baseras alltså på den här världsbilden. Det är viktigt för våra politiska beslutsfattare att ha i bakhuvudet. Rent generellt behövs en fördjupad förståelse av vad som driver partiets agerande, även utomlands. Vad är det till exempel för strategiska prioriteringar som ligger bakom

de rekordhöga kinesiska investeringarna i Europa? I vilken mån är engagemanget kopplat till politiska mål?

Sådana frågor har sällan enkla svar, men de behöver ställas.

När det gäller just investeringar finns det en viktig skillnad mellan de två stormakterna Kina och USA; och det är att kommunistpartiet styr investeringsbesluten – och inte längre bara i statliga bolag utan det har också allt större inflytande i privata företag.

Frågan om investeringar kom under året upp på EU:s agenda. I och med ökande kinesiska kapitalinflöden har det blivit aktuellt att fundera kring hur vi ska förhålla oss till Kina och kommunistpartiets intressen. Något som ingen tjänar på är att debatten präglas av alarmism. Vad vi behöver är en tydlig strategi och en dos av sunt förnuft.

EU splittras i synen på Kina

Det kan i och för sig vara svårt att bemöta partiets intressen när vi inte alltid är överens om vilka våra egna intressen och värderingar är i Europa. Hur överens är vi i något så grundläggande som vår syn på demokrati och yttrandefrihet? Om det saknas samsyn där kan det vara betydligt svårare i en fråga som rör en extern aktör.

Och när det gäller Kina drar EU:s medlemsstater inte alltid åt samma håll. Vissa tycks ha uppfattningen att kommunistpartiet per automatik premierar stater som gör allt för att hålla sig väl med Kina. När EU skulle lägga fram en gemensam ståndpunkt i FN kring mänskliga rättigheter i Kina i somras, lade Grekland sitt veto. Och när internationella skiljedomstolen kom med sitt utlåtande om Sydkinesiska havet gjorde Grekland gemensam sak med Ungern och urvattnade EU:s uttalande. Men kommunistpartiet är betydligt mer pragmatiskt än att det baserar investeringsbeslut på andra staters undfallenhet.

Kina statuerar exempel

När partiets ekonomiska morötter inte räcker till finns den beprövade strategin ”sha ji jing hou”, att ”nacka hönan för att varna apan”. Helt enkelt att statuera exempel, för att skapa ett klimat där stater aktivt aktar sig för att fatta beslut som skulle kunna uppfattas som provocerande i Peking.

Det här känner normmännen väl till. Kinas utfrysning av Norge i och med Nobels Fredspris pågick i hela sex år. Nu senast drabbades Sydkorea av en kinesisk bojkott, som inte upphörde förrän president Moon Jae-in i höstas gick med på att avbryta missilförsvarssamarbetet med USA.

En balans mellan våra egna intressen och partiets prioriteringar

Sett ur partiets perspektiv var norska Nobelkommitténs beslut en del av västvärldens konspiration för att försvaga Kina och underminera partiets fortsatta maktmonopol. Men det är viktigt att vi själva inte hänger oss åt liknande alarmism i vår syn på Kina.

Vi behöver vara medvetna om partiets världsbild och prioriteringar, delvis för att undvika att falla offer för kommunistpartiets politiska och ekonomiska maktmedel. Men det får inte innebära att vi agerar undfallande och bortser från våra egna intressen. I stället måste vi basera vår utrikes- och säkerhetspolitik på en djupare förståelse och analys av Kinas strategiska vägval.

Jerker Hellström, forskningsledare
Projektledare för Asien- och Mellanösternprogrammet